

Pataki László festménye
(Vicai Lajos felvétele)

KÉPZŐMŰVÉSZET

PLAKÁTTÖRTÉNET

A Stojkov Nyomda harminc éve – Kortárs Képzőművészeti Galéria, Újvidék

Valamikor a hetvenes évek végén albérleti szobáink falait jobb híján plakátokkal borítottuk be a mindenkori házinénik legnagyobb bánatára. Az áhított falragaszokhoz többnyire úgy jutottunk, hogy „társítottuk” a munkánkat a városi közművek illetékes dolgozóival, s néhány tucat plakát kiragasztásának átvállalása után vihetjük a fizetségül kapott vadonatúj, még festékszagú lapot. A legkeresettebb plakátok már akkor is azok voltak, amelyek sarkában ott lapult a Sítóstampa Stojkov szignatúra. Nyilván nem volt ez véletlen, hisz a Stojkov Nyomda köré már akkoriban is legjobb képzőművészeink, grafikai formatervezőink tömörültek. Ezt támasztja alá az a kiállítás is, amely ezekben a napokban látható Újvidéken, s amely révén az utcaképet és az egykori sivár albérleti szobák arculatát formáló plakátok kiállítási tárgyakká magasztosultak, s a pillanatnyi nyilvánosságra szánt plakát múzeumi „állandósággá” vált a székváros legelőkelőbb galériájában.

Plakáttörténet ez a javából, ám ebből a történetből kirajzolódnak nemcsak a minden-

Plakáttörténet ez a javából, ám ebből a történetből kirajzolódnak nemcsak a mindenkori esemény-, gazdaság- és művelődéstörténeti tények, hanem a mindenkori művelődési igények, a műveltségi fok, a közízlés is. Ha összevetjük, mondjuk, a nyolcvanas években a Stojkov Nyomdában készült Baráth-, Dobanovački-, Ševo-, Nedeljковиć-plakátokat a közelmúlt utcaképfőmálós falragaszaival (különös tekintettel a tavalyi választásokra készült, a jó ízlést nemegyszer széles ívben elkerülő produkciókra), elképesztő ízlésromlásnak lehetünk tanúi. Ezt azonban talán máshol és máskor kell elmondani, az ízlés amúgy is igen kényes tartomány. Akinek van, azért büszke rá, akinek nincs, azért, mert azt hiszi, hogy van. Tény azonban, hogy a plakát kifejezi a kort, a világot, amelyben élünk, s noha bizonyos produkciók reklámozására készül, mindenkor alkalmas arra is, hogy az adott kultúrát összegezze. Ezt művelték igen magas színvonalon azok az alkotók is, akiknek Stojkovék révén alkalmuk nyílt próbát tenni ezzel a műfajjal.

A nyomda köré csoportosuló grafikusok szinte mindegyike ikonográfiailag sok szállal kötődik a képzőművészet több száz éves hagyományaihoz, megjelenésük aligha érthető meg egyfelől az alkalmazott grafika funkcióváltásának ismerete, másfelől a képzőművészet belső fejlődésének figyelembevétele nélkül. És mégis, vérbeli plakátok azok, amik innen kikerültek, a nyolcvanas évek újvidéki utcáinak legfigyelemreméltóbb falragaszai, amelyek, méltán állíthatjuk, divatot, majd néhány évvel később a divaton túlmutatóan iskolát teremtettek, és egy egész sor fiatal grafikust vonzottak a plakát műfaja felé, akiknek nem kis feladatot jelentett, de jelent ma is, túlszárnyalni a Baráth-plakátok epigrammaszerű tömörségét vagy a Dobanovački-plakátok pazar formagazdagságát. Stojkovék vállalkozása révén olyan alkotók léptek színre, akik a modern városi kultúra színeit, dinamizmusát, aktualitások iránti érzékenységét, valamint a modern művészeti fejlődés stílustörekvéseit visszaoltották a hetvenes évektől kezdődően plakátművészetünkbe. S akik a plakát létrejöttét feltételező pillanatnyi aktualitást át tudták változtatni általános esztétikai érvényre. A Stojkov Nyomda nevével fémjelzett, elsősorban kulturális plakátok voltak jó ideig az egyetlenek, amelyek az igénytelen és bátortalan egyéb hirdetésekkel szemben megengedtek maguknak némi kísérletező hangot, a műfaj sikeréhez nélkülözhetetlen könnyedséget, jó értelemben vett hatáskeltést. Így történhetett meg, hogy a hetvenes–nyolcvanas években leginkább az innen kikerülő kulturális plakátok tudtak a szűkségből erényt kovácsolni, esszenciális módon, magas művészi színvonalon megvalósítani mindazt a lehetőséget, amely más, kedvezőbb gazdasági keretek között reklámtervezők egész hadának adott volna kenyeret, formálta volna az utcaképet és emelte volna egyre magasabb szintre a fogyasztási kultúrát. De a kedvező gazdasági háttérrel itt mindig bajok voltak. S ha ez már a nyolcvanas években így volt, hatványozottan érvényes napjainkban, amikor már nemcsak a reklámozásra, népszerűsítésre szánt produkciónak vagyunk híján, de legjobb grafikusaink, plakáttervezőink egész sorát is nélkülöznünk kell. Ez a kiállítás nemcsak azt mutatta fel, hogy mit tud a vállalkozó-mecénás és az alkotó, ha közös hullámhosszra hangolódik, de e plakátokat nézve nagy pontossággal fel tudjuk idézni gazdaságunk, kultúránk, művészetünk, egész elmúlt három évtizedes életünk hullámvölgyeit, fényes pillanatait és immáron végérvényessé vált mélypontját is. Ezért nem is tudok szabadulni ezeket a plakátokat nézve attól a gondolattól, hogy ez a kiállítás egy befejezett, lezárt időszakot tár elénk, s majd egy jövőben megrendezendő, átfogó, talán éppen plakátkiállításnak kell majd választ adnia arra, amit itt most nemcsak az alkalmazott grafika művelői nem tudnak: hová és hogyan tovább?

NÁRAY Éva